

**BUDAPEST XIV. KERÜLETI TELEKI BLANKA
GIMNÁZIUM**

**TÁRSADALMI, ÁLLAMPOLGÁRI ÉS
GAZDASÁGI ISMERETEK**

HELYI TANTERV

11–12. évfolyam

Budapest, 2018. június 16.

Füle Piroska

Célok és feladatok

A társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek tantárgy sokoldalú társadalomtudományi műveltséget közvetít, és komplex módon segíti a diákok állampolgári szocializációját. Alapvető feladata, hogy felkészítse a tanulókat arra, hogy felelős társadalmi, politikai és gazdasági szerepet tudjanak vállalni a demokratikus közéletben, valamint a munka és az üzleti élet területén. Mindez több, a diákok számára szervesen összetartozó területen fogalmazódik meg, amelyekhez nagyon sokféle pedagógiai megközelítés és módszer társulhat.

A tantárgy bemutatja a különböző társadalomtudományok – szociológia, szociálpszichológia, politológia, jogtudomány, közgazdaságtudomány – fogalomrendszerét és megközelítési módjait, amelyek révén a diákok képesek lesznek tudatosabban értelmezni társadalmi tapasztalataikat, és könnyebben eligazodnak majd az egyre bonyolultabbá váló társadalmi viszonyok között. Demokratikus gondolkodási és cselekvési mintákat és szerepeket közvetít. Kiemelt szerepet vállal a diákok szociális kompetenciáinak – beszéd-, vita- és döntési készségek, együttműködési készségek – erősítésében. A tárgy fontos sajátossága a tapasztalati tanulás, amelynek keretében a tanulók aktív módon tevékenykedhetnek a diákönkormányzatokban, önkéntes feladatokat vállalhatnak társadalmi és karitatív szervezetekben, diákállalkozásokat hozhatnak létre, és közreműködhetnek különböző iskolai és iskolán kívüli projektekben.

Fejlesztési követelmények

A társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek tantárgy sajátos nevelési-fejlesztési céljai és követelményei, amelyek minden tematikai egységben érvényesíthetők, a következők:

- A társadalmi együttélés és együttműködés írott és íratlan szabályainak – szokás, illem, erkölcs, jog – értő ismerete, az erre irányuló készségek fejlesztése és a társadalmi gyakorlatban történő alkalmazása.
- Az emberi kapcsolatok és a társas viselkedés alapvető sajátosságainak megismerése és személyes példák segítségével történő bemutatása.
- Az alapvető közösségi viszonyok – család, kortárs csoport, helyi társadalom, nemzet – megismerése és saját élményű értelmezése.
- A szocializáció folyamatának tudatosítása, reflektálás a személyes tapasztalatokra.
- A társadalmi viszonyok működésével foglalkozó társadalomtudományok – antropológia, szociológia, szociálpszichológia, szociálpolitika, politológia, közgazdaságtan – alapvető szemléletének és módszertanának megismerése.
- Korunk szellemi körképének közös értelmezése.

Egyes tematikai egységekhez kapcsolható (a tartalmi elemekhez szorosabban kötődő) nevelési-fejlesztési célok, követelmények:

- A mai magyar társadalom alapvető struktúrájának értelmezése.
- A társadalmi kisebbségek és hátrányos helyzetű csoportok eltérő léthelyzetének tudatosítása.
- A társadalmi felelősségvállalás értelmezése és megtapasztalása.
- Hivatalos ügyek intézési módjainak megismerése.
- Magyarország és az Európai Unió politikai intézményrendszerének megismerése.
- A magyar és az európai állampolgárok jogainak és kötelességeinek tudatosítása.
- A politikai részvétel formáinak értelmezése és különböző szintű gyakorlása.
- Felkészítés az országgyűlési és a helyhatósági választásokra.
- Az állam gazdasági szerepvállalásának megismerése.
- Pénzügy-politikai és pénzügyi alapfogalmak értelmezése.

- Pénzügyi tapasztalatok értelmezése.
- A vállalkozások és a piac kapcsolatának vizsgálata.
- Vállalkozási formák megismerése.
- Munkajogi esetek értelmezése.
- A munkavállaláshoz szükséges dokumentumok ismerete és készségek gyakorlása.
- Az életmód ezredforduló utáni változásainak értelmezése.
- Napjaink globális kihívásainak tudatosítása.
- A lokalitás és globalitás összefüggéseinek megismerése.

A *társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* módszertani sajátossága az induktivitás, amely a tanítás személyességében és a társadalmi gyakorlathoz való közelségben jelenik meg. Szemlélete szorosan kötődik az aktuális társadalmi gyakorlathoz, illetve a diákok társadalmi tapasztalataihoz. Ebből következően számtalan életszerű kompetenciafejlesztő feladat, esetelemzés, gyűjtés, projekt kapcsolódik a tárgy tanításához.

A *társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* tananyaga kiemelten ajánlható azoknak a diákoknak akik társadalomtudományi szakokra kívánnak felvételizni.

11. évfolyam

Éves óraszám: 36 (heti 1 óra)

I. Tematikai egység: Egyén és közösség

Órakeret: 10

Belépő tevékenységformák:

Korábbi történelmi, földrajzi, irodalmi és művészettörténeti ismeretek különböző kultúrák emberképéről és társadalmi viszonyairól. A tradicionális és a modern társadalom fogalmának ismerete és példák segítségével történő jellemzése. Személyes tapasztalatok egyén és közösség viszonyrendszeréről.

Ismeretek, fejlesztési feladatok:

Emberképek

Az ember biológiai és társadalmi meghatározottsága. Különböző kultúrák emberképe. Az antropológia tudománya. Résztvevő megfigyelés.

Beilleszkedés a társadalomba

Szocializáció és identitás. Társadalmi szerepek. A szocializáció alapvető közegei: család, iskola, kortárs csoport, média.

Emberi kapcsolatok

A hatékony társadalmi kommunikáció. Sztereotípiák és előítéletek. Konfliktus és konfliktuskezelés. Szerepjátékok.

Kultúrák és közösségek

Társadalmi értékrendek. Kulturális sokféleség. Hagyományok és szokások.

Történelmi közösség típusok működésének elemzése.

Társadalmi együttélési szabályok

A társadalmi szerződés elve és működése. A társadalmi norma és normaátadás. Az anómia fogalma. Az illem. Az erkölcsi szabályok és társadalmi érvényesülésük.

Jogok és kötelességek

A jogrend fogalma. Az alapvető jogágak. A jogviszony.
A gyermekek jogai, diákjogok és kötelességek.

Esettanulmány készítése: diákjogi eset

Fogalmak:

Identitás, szocializáció, társadalmi szerep, kultúra, hagyomány, szabály, törvény, társadalmi szerződés, anómia, Polgári törvénykönyv, Büntető törvénykönyv, sztereotípa, előítélet, konfliktus.

Kapcsolódási pontok:

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek: Társadalomtörténeti részek a magyar és a világtörténelemben.

Földrajz:

Magyarország és a Kárpát-medence földrajza; a magyarság által lakott területek.

Etika:

Felelősség a társakért. Családi élet.
Hátrányos élethelyzetek. Társadalmi igazságosság és/vagy kölcsönös segítség.
A betegekkel és szegényekkel való törődés mint erkölcsi kötelesség.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A média társadalmi szerepe

II. Tematikai egység: Társadalmi viszonyok

Órakeret: 12

Belépő tevékenységformák:

Történelmi és irodalmi példák a mikro- és makrotársadalom működéséről. A társadalmi tagoltság történelmi formájának ismerete.
A polgári nemzetek és nemzetiségek kialakulásának tudása. Ismeretek a magyarországi társadalomfejlődés főbb vonásairól, a nemzetiségek kialakulásáról, a romák helyzetéről, a szegénység társadalomtörténeti okairól. Személyes tapasztalatok a mai magyar társadalomról.

Ismeretek, fejlesztési feladatok:

Életmód

Az életmód fogalma és elemei. Néhány történelmi életmódtípus elemzése. Fogyasztói

magatartások gyűjtése: lakóhely, étkezési és öltözködési szokások. Munkaidő, szabadidő.
Esetelemzés: ünnepek és hétköznapok a mai Magyarországon.

Család és iskola

A család fogalma és funkciói. Családi szerepek. Nemzedékek együttélése. A tekintélyelvű és a demokratikus családmódel. Nők és férfiak a társadalomban: a két nem viszonyának változásai. Az iskola társadalmi szerepe. Az iskolai tudás jellegének átalakulása: az élethosszig tartó tanulás fogalma. Az iskola közösségteremtő és szocializációs funkciói. A helyi társadalom.

Nemzet, nemzeti közösségek

A nemzet politikai és kulturális fogalmi. A magyar nemzettudat sajátosságai. A hazafiság néhány történelmi példája. Jellegzetes hungaricumok. A nemzetiség fogalma. Roma nemzetiség Magyarországon.

Projektmunka: a határainkon túl élő magyar közösségek, a magyarországi nemzetiségek.

A társadalmi tagoltság

A társadalom rétegződése életkor, nemek, műveltség, vagyoni helyzet, foglalkozás, településformák, vallás és etnikum szerint. Multikulturális társadalomszemlélet. Demográfiai viszonyok. Korfa.

Statisztikai adatok elemzése.

Hátrányos helyzet és deviáns viselkedés

A hátrányos helyzet fogalma. A hátrányos helyzet főbb típusai: szegénység, testi és szellemi fogyatékoság. Esettanulmány vagy projekt készítése. A szociálpolitika tudománya. Karitatív tevékenység.

A szociológia tudománya

A szociológiai kutatás alapvető kérdései és módszertani sajátosságai.

Időmérleg készítése.

A szociálpszichológia tudománya

A szociálpszichológiai kutatás alapvető kérdései és főbb módszerei. Tömegjelenségek. A média hatása.

Esetelemzés: tömeglélektani helyzetek

Fogalmak:

Antropológia, szociológia, szociálpszichológia, szociálpolitika, multikulturális társadalom, korfa, demográfia, életmód, család, nemzet, nemzetiség, kisebbség, többség, szolidaritás, önkéntesség, karitatív tevékenység, szubkultúra, kortárs csoport, média, helyi társadalom, hátrányos helyzet, deviancia, tömegjelenség.

Kapcsolódási pontok:

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:

A XVIII–XX. századi társadalomtörténet; demográfiai változások. Kisebbség, többség, nemzetiségek.

Az átalakuló társadalom és gazdaság a XIX–XX. században. A nők és a férfiak életmódja.

A társadalmi mobilitás problémái; a cigány (roma) társadalom története, helyzete és integrációjának folyamata. Szegények és gazdagok világa.

A határon túli magyarság helyzete. Magyarok a nagyvilágban.

Etika:

Az etnikulturális csoportok, nemzetiségek és vallási kisebbségek, illetve a többségi társadalom közti konfliktusok, az együttélés erkölcsi problémái.

Földrajz:

A magyarországi társadalmi-gazdasági fejlődés jellemzői a XX. században.

A magyarországi régiók földrajzi jellemzői.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A mediatisált világ; a tömegkultúra új jelenségei.

III. Tematikai egység: Állampolgári ismeretek

Órakeret: 14

Belépő tevékenységformák:

Történelmi és irodalmi példák a nemzeti és az európai kultúra értékeiről, a politikai rendszer működéséről, valamint a felelős állampolgári magatartásformákról. Személyes tapasztalatok az iskolai közélet, illetve diákönkormányzat működéséről, valamint a regionális és az országos politika aktuális kérdéseinek ismerete a médiából vett példák alapján.

Ismeretek/fejlesztési feladatok

Mi a politika?

Magánérdek és közérdek. A politika fogalma. A demokratikus társadalmi és állami berendezkedés fő sajátosságai, a demokratikus közélet fő jellemzői. A hatalommegosztás elve.

Írásos vagy szóbeli elemzés készítése.

Állampolgári jogok és köteleességek

Az állampolgárság fogalma. Az alapvető emberi jogok. Egyéni és közösségi jogok. Állampolgári köteleességek.

Esetelemzés: a jogok és kötelezettségek érvényesülése egy konkrét eset alapján.

A törvényhozó és a végrehajtó hatalom a mai Magyarországon

Az Alkotmány szerepe. A törvényhozó hatalom rendszere.

A végrehajtó hatalom rendszere. A köztársasági elnök szerepe. Politikai pártok.

Szimulációs gyakorlat: felkészülés az országgyűlési és a helyhatósági választásokra.

A bírászkodás és az erőszakszervezetek

A bírászkodás rendszere Magyarországon. Látogatás vagy szimulációs gyakorlat: egy bírósági tárgyalás. Jogi alapismeretek: jogsérelem, jogorvoslat. A rendőrség jogai és kötelezettségei.

Önkormányzatiság és a helyi társadalom szervezetei

Az önkormányzatiság fogalma. A helyi önkormányzatok szervezete és működése. A közigazgatás rendszere. Esetelemzés: helyi társadalmi konfliktusok keletkezése és kezelése. A civil társadalom szervezetei.

Projektmunka: egy civil szervezet bemutatása.

Hivatalos dokumentumok – hivatalos ügyek

Állampolgári dokumentumok: személyi igazolvány, lakcímkártya, diákigazolvány, útlevel, adóazonosító, taj-kártya, jogosítvány.

Hivatalos ügy intézése vagy szimulációs gyakorlat.

Az Európai Unió és az európai polgárok

Az Európai Unió kialakulása és céljai. Az Európai Unió alapvető intézményrendszere. Az európai polgárság jogai és kötelességei.

Fogalmak:

Alkotmány, köztársasági elnök, miniszterelnök, magánérdek, közérdek, politika, állampolgári jogok és kötelességek, demokratikus politikai rendszer, parlamenti és helyhatósági választás, politikai pártok, állampolgári kötelesség, kormányablak, járás, önkormányzat, helyi társadalom, Európai Unió, európai polgár.

Kapcsolódási pontok:

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:

A politikai hatalom és a politikai ideológiák történelmi formái.

Földrajz:

Az EU kialakulása, jellemzői, tagállamai.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A modern nyilvánosság kialakulása.

A mediatisált világ.

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:

A politikai hatalom és a politikai ideológiák történelmi formái.

Földrajz:

Az EU kialakulása, jellemzői, tagállamai.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A modern nyilvánosság kialakulása.

A mediatisált világ.

A tömegkultúra új jelenségei, hálózati kommunikáció.

Etika:

Jogok és kötelességek. Erkölc és politika. Lelkiismeret és véleménynyilvánítás szabadsága.

Nyilvános beszéd a tömegmédiákban; médiaetika. Állampolgárság és nemzeti érzés. Nemzeti szolidaritás. Áldozat a hazáért; az együttélés erkölcsi problémái.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A mediatisált világ.

A tömegkultúra új jelenségei; hálózati kommunikáció.

12. évfolyam.
Éves óraszám: 30 (heti 1 óra)

IV. Tematikai egység: Gazdasági ismeretek

Órakeret: 18

Belépő tevékenységformák:

Történelmi, földrajzi, gazdasági ismeretek a termelés és fogyasztás rendszeréről, illetve a bankok működéséről, valamint irodalmi példák a munkaadók és munkavállalók világáról. A fogyasztással, termeléssel, munkavállalással és a pénzkezeléssel kapcsolatos személyes tapasztalatok.

Ismeretek, fejlesztési feladatok:

Az állam gazdasági szerepvállalása

Állami költségvetés. Adópolitika: adók és járulékok. Az állam piaci és nem piaci feladatai. Az állami redisztribúció.

Információgyűjtés vagy esetelemzés: a mai magyar gazdaság a számok tükrében.

Vállalkozások és vállalkozók

Vállalkozási formák. Vállalkozások létrehozásának és működtetésének módja. A vállalkozások és a piac kapcsolata. Projektmunka: üzleti terv.

Esettanulmány készítése: a vállalkozói gondolkodásmód és életforma.

A pénzpiac működése

Monetáris politika. A nemzetközi és a hazai bankrendszer működésének alapja. Pénzügyi tranzakciók fő típusai. A megfontolt hitelfelvétel. A pénzügyi közvetítők.

A pénzügyi rendszerrel foglalkozó írott vagy audiovizuális médiaszövegek feldolgozása.

Munkaadók és munkavállalók

A munkaviszony. Munkaadók és munkavállalók jogai és kötelezettségei. Hazai és nemzetközi munkaerő-piaci elvárások.

Felkészülés a munkaerőpiacra való kilépésre: önéletrajz, motivációs levél írása. Szimulációs gyakorlat: az állásinterjú

Fogalmak:

Monetáris rendszer, IMF, költségvetés, adó, biztosítás, járulék, személyi jövedelemadó, áfa, juttatások, társadalombiztosítás, nyugdíjjárulék, költségvetési intézmény, költségvetési egyenleg, deficit, infláció, pénzpiac, monetáris politika, jegybank, kereskedelmi bank, megtakarítás, forrás, tőzsde, értékpapír, rt., kft., kkt., bt., egyéni vállalkozás, szövetkezet, üzleti terv, biztosító társaság, pénzügyi közvetítő rendszer, munkaerőpiac, munkaadó, munkavállaló, foglalkoztatás, munkaviszony, önéletrajz, motivációs levél, munkajog, munkaszerződés, társadalombiztosítás, munkanélküliség, munkanélküli ellátás, álláskereső támogatás.

Kapcsolódási pontok:

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:

A gazdasági viszonyok magyar és világtörténelmi megjelenései.

Földrajz:

A magyar gazdaság jellemzői.

A globális világgazdaság napjainkban.

A nemzetgazdaságok és a világgazdaság; gazdasági integrációs folyamatok napjainkban, gazdasági globalizációs folyamatok. A monetáris világrendszer működése.

Etika:

Önmegevalósítás, önkorlátozás, önismeret, önértékelés. A jólét és a jó élet fogalmának megkülönböztetése.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A mediatisált világ.

A tömegkultúra új jelenségei; hálózati kommunikáció.

V. Tematikai egység: Jelenismeret

Órakeret: 12

Belépő tevékenységformák:

Történelmi és földrajzi ismeretek a társadalmi-gazdasági makrofolyamatok jellegéről. A globalizáció fogalmának és folyamatainak ismerete: személyes és médiából vett példák alapján.

Ismeretek, fejlesztési feladatok:

Gazdasági és társadalmi világtrend az ezredforduló után

A gazdasági növekedés dilemmái. A demográfiai folyamatok ellentmondásai. A multinacionális és nemzeti gazdaságok ellentmondásai, illetve az állami és nemzetközi politikai szerepvállalás ellentmondásai. Biztonságpolitika: terrorizmus, migráció. Az európai integráció kérdései.

Civilizációs konfliktusok: etnikai, környezeti, vallási, gazdasági kérdések.

Esetelemzés: a fejlett világ előregegyése – fiatalodó fejlett államok.

Az életmód átalakulása

A globalizáció folyamata. A fogyasztói társadalom válsága.

A munka világának átalakulása. Az információs társadalom kialakulása. Az élethosszig tartó tanulás szükségessége. A hálózati kultúrák növekvő szerepe. A nemek közötti viszony és a család kulturális, gazdasági és társadalmi funkcióinak átalakulása.

Felelősség a jövőért

A fenntartható fejlődés elvei. Szellemi és vallási körkép az ezredfordulón. „Gondolkodj globálisan – cselekedj lokálisan”.

Vita vagy esetelemzés: személyes jövőképek.

Fogalmak:

Globális felelősség, környezettudatosság, fenntarthatóság, terrorizmus, migráció, információs társadalom, élethosszig tartó tanulás, hálózati kultúra, lokalitás.

Kapcsolódási pontok:

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:

Az információs-technikai forradalom és a tudásipar. A globális világgazdaság új kihívásai és ellenmondásai.

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:

Az információs-technikai forradalom és a tudásipar. A globális világgazdaság új kihívásai és ellenmondásai.

A technikai fejlődés feltételei és következményei.

A fenntarthatóság dilemmái. A civilizációk, kultúrák közötti ellentétek kiéleződése.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A mediatizált világ.

A tömegkultúra új jelenségei. A hálózati kommunikáció.

Földrajz:

A globális világgazdaság napjainkban, globális környezeti problémák; népesség, népesedés, urbanizáció; fejlődő és fejlett országok gazdaságának jellemzői.

Biológia-egészségtan: Környezet és fenntarthatóság.

Etika; filozófia:

A fenntarthatóság fogalma. Bioetikai állásfoglalások napjainkban. Lokalizáció és önrendelkezés: az emberi lépték helyreállítása.

Az emberiség közös öröksége. A jövő nemzedékek jogai.

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén:

A tanulók ismerik az alapvető társadalomtudományi megközelítéseket, a társadalmi viszonyok legfontosabb elemeit, s e tudás birtokában képesek a mindennapi életben felmerülő erkölcsi problémák felismerésére és kezelésére.

Értéktételeiket ésszerű érvekkel tudják alátámasztani, képesek a felelős mérlegelésen alapuló döntésre. Rendelkeznek az etikai és közéleti vitákban való részvételhez, saját álláspontjuk megvédéséhez, illetve továbbfejlesztéséhez szükséges készségekkel és képességekkel.

Képesek elfogadni, megérteni és tisztelni a magukétól eltérő nézeteket.

Ismerik azokat az értékelveket, magatartásszabályokat és beállítódásokat, amelyeknek a közmegegyezés kitüntetett erkölcsi jelentőséget tulajdonít.